

Storspoven i Skåne 1999

The Curlew in Scania in 1999

MARTIN GREEN & RICHARD OTTVALL

Många jordbruksfåglar uppvisar starkt negativa trender p g a rationaliseringar inom jordbruket. En av de arter som har minskat påtagligt är storspoven. Genom den första relativt heltäckande inventeringen av storspov i Skåne vet vi nu att det finns minst 300 par i landskapet, en siffra som är i samma storleksordning som tidigare skattningar. Samstämmiga uppgifter talar dock om att spovarna fortfarande minskar i antal, och det ganska rejält, i det vanliga jordbrukslandskapet. Idag finns mer än hälften av Skånes storspovar koncentrerade inom bara fem områden med våtängar och betesmarker.

Så var det dags för en utpräglad jordbruksfågel att uppmärksammas med en riksinventering. Delvis via påbackning från SkOF utsåg SOF:s forskningskommitté storspoven till riksinventeringsart för 1999. En viktig anledning var att storspoven minskat betänkligt i södra och mellersta Sverige under senare decennier (Pettersson 1988). Vidare är den en välbekant figur för alla med ett uns fågelintresse, den syns och hörs mycket under häckningens inledning och den är därmed relativt lättinventerad.

Den dramatiska minskningen i jordbrukslandskapet har förklarats av främst fyra faktorer: 1) utdikningar, 2) sämre skydd för bo och ungar på åkermark jämfört med ängsmark, 3) minskande födotillgång på åkermark och 4) högt jakttryck (Pettersson 1988). Utdikningar av översvåmningsmarker har under de senaste 150 åren omvandlat jordbrukslandskapet och storspovarna har i allt större utsträckning fått hålla tillgodo med åkermarker som häckningsplatser istället för våtängar, betesmarker etc. På åkrarna är det svårt för spovarna att hitta lämpliga boplatser med skydd för bo och ungar (Berg 1992). Dessutom är födotillgången sämre i åkermark då dagmaskar och annat smaskigt

som storspovar stoppar i sig minskar i antal vid rationellt jordbruk. Sammantaget leder detta till en minskande ungproduktion med i sin tur minskande populationsstorlek som följd. Till detta ska sedan läggas att spovarna under flyttning och övervintring mötts av gevärspipor i Danmark och Storbritannien vilket rimligen minskat chanserna till överlevnad. Uppemot 25 000 storspovar sköts årligen fram till relativt nyligen i Danmark, en skrämmande siffra som motsvarar ungefär hela den svenska ungproduktionen (Pettersson 1988).

I Skåne är storspoven starkt knuten till jordbrukslandskapet, med en mindre förekomst på högmossar i skogsmarkerna i norr (Johnsson 1979, Ekberg & Nilsson 1994). Arten har tidigare inte totalinventerats i landskapet men 1984 efterfrågade rapportkommittén alla observationer under häckningstid. Uppropet resulterade i spridda skurar av rapporter med undantag av ett fåtal områden som inventerades mera noggrant. Med hjälp av kompletterande information från *Svensk Fågelatlas* uppskattades antalet häckande storspovpar till 300-400 i Skåne i mitten av 1980-talet, med en notering om att den lägre siffran troligen låg närmast

Tabell 1**Inventeringsinsats, antal funna par och uppskattat antal par av storspov i Skåne 1999.****Table 1 Number of found and estimated pairs of Curlew in Scania 1999**

Kommun	Inventeringsinsats	Funna par	Uppskattat antal par
<i>District</i>	<i>Census effort</i>	<i>Found pairs</i>	<i>Estimated pairs</i>
Bj Bjuv	Tänkbara lokaler kontrollerade	0	0
Br Bromölla	Totalinventering	1-2	1-2
Bu Burlöv	Tänkbara lokaler kontrollerade	0	0
Bå Båstad	Tänkbara lokaler kontrollerade	6	10
Es Eslöv	Tänkbara lokaler kontrollerade	8	8
He Helsingborg	Tänkbara lokaler kontrollerade	4-5	5-7
Hä Hässleholm	Tänkbara lokaler kontrollerade	16	20
Hö Höganäs	Tänkbara lokaler kontrollerade	3-5	5
Hy Hörby	Tänkbara lokaler kontrollerade	23	50
Hr Höör	Tänkbara lokaler kontrollerade	2	2
Kl Klippan	Tänkbara lokaler kontrollerade	16	16
Kr Kristianstad	Totalinv exkl Vattenriket (1999) + Vattenriket (1997)	105-117	105-117
Kä Kävlinge	Spontan rapportering	2	2
La Landskrona	Tänkbara lokaler kontrollerade	0	0
Lo Lomma	Tänkbara lokaler kontrollerade	0	0
Lu Lund	Revingehed - Vombs ängar, Kungsmarken	29-32	35
Mö Malmö	Strandängarna Klagshamn - Gessie	0	0
Os Osby	Tänkbara lokaler kontrollerade	1	1
Pe Perstorp	Tänkbara lokaler kontrollerade	0	0
Si Simrishamn	Spontan rapportering	0	0
Sj Sjöbo	Karups ängar - Tågra, norra hörnet av kommunen	19-20	30
Sk Skurup	Tänkbara lokaler kontrollerade	0	0
St Staffanstorps	Tänkbara lokaler kontrollerade	2	2
Sv Svalöv	Tänkbara lokaler kontrollerade	1-3	5
Sd Svedala	Tänkbara lokaler kontrollerade	1	1
To Tomelilla	Spontan rapportering	0	0
Tr Trelleborg	Tänkbara lokaler kontrollerade	0	0
Ve Vellinge	Strandängarna	0	0
Ys Ystad	Öja-Herrestads mosse, Kabusa - Ingelstorps ängar	23-28	30
Ås Åstorp	Tänkbara lokaler kontrollerade	10	10
Än Ängelholm	Tänkbara lokaler kontrollerade	17-21	25
Ör Örkelljunga	Totalinventering	0	0
Ög Östra Göinge	Tänkbara lokaler kontrollerade	5	5
Summa		294-325	368-383

verkligheten (Gärdenfors et al 1985, Andell et al 1987). I den regionala "rödlistan" uppskattade Jönsson (1995) beståndet till 200-250 par, baserat på ovan nämnda siffra som sedan korrigerats för antagna minskningar under den tid som gått sedan atlasinventeringen.

Inventeringen 1999

De allmänna riktlinjerna för inventeringen var att två besök skulle göras i aktuella områden under våren för att fastställa antalet revir. I tid lades inventeringen då spovarna förväntades vara som mest spelbenägna, för Skånes del 10 april-10 maj. Lämpliga storspovmarker skulle besökas, gärna med cykel, morgon eller kväll för avlyssning av spelande fåglar. Jordbruksmark (åkermark, ängar, våtmarker) skulle prioriteras och eventuella områden som nyligen inventerats (1997 eller 1998) behövde inte inventeras 1999. Sistnämnda innebar för Skånes del att Kristianstad Vattenrike, som inventerades på simänder och vidare 1997 (Cronert & Lindblad 1998), undantogs från 1999 års insats. Någon uppföljning av häckningsresultat planerades inte.

Upprop om inventeringen kunde läsas i Vår Fågelvärld nr 8/1998 och i Anser nr 1/1999. Dessutom fanns ytterligare upprop i lokal-klubbarnas informationsblad och på deras hemsidor. Även i en del lokalpress, som Norra Skåne, fanns upprop att läsa. Från SkOF:s forskningskommitté skickades ett brev ut till landskapets alla lokalklubbar och kommunornitologer i början av året med en förfrågan om i vilken utsträckning just deras område skulle kunna inventeras. Uppslutningen var stor men en total inventering av all jordbruksmark i hela Skåne (ca 5700 km²) kunde naturligtvis inte göras. Istället anpassades insatsen till hur många personer som kunde medverka på olika håll. Lokalt ansvariga fick i stort sett fria händer att planera och utföra inventeringen efter bästa förmåga, baserat på de grundläggande riktlinjerna (se ovan). I de flesta fall besöktes tidigare kända och/eller tänkbara lokaler inom kommunen. I Kristianstad, Bromölla och Ör-

kelljunga genomfördes totalinventeringar av all jordbruksmark. I Hörby specialinventerades c:a halva kommunens yta. I flera andra fall gjordes noggranna inventeringar av delområden som bedömdes vara speciellt intressanta, såsom Rönneåns dalgång, Revingehed, Klingavälsområdet, strandängarna i Vellinge kommun (med förlängning upp till Klagshamn i Malmö kommun), Öja-Herrestads mosse och Kabusa-Ingelstorps ängar. I några kommuner genomfördes inga speciella inventeringar, utan resultatet har baserats helt på spontant inkomna rapporter samt information från kommunornitologen eller den lokale rapportmottagaren i fråga. Inventeringsinsatsen i varje kommun visas i tabell 1. Som tillägg till ovan nämnda material har vi dessutom gått igenom resultaten från *Övervakningsprogrammet för jordbrukslandskapets fåglar i Skåne* (Svensson 1999, 2000).

De lokala samordnarna har efter avslutad inventering sammanställt respektive områdes resultat vilket sedan rapporterats in till SkOF:s forskningskommitté. Vi har sedan sammanställt de lokala resultaten för hela landskapet samt i samråd med lokalt ansvariga uppskattat antalet par/revir per kommun.

Foto: Jan Johannessson/N

Resultat 1999

Totalt hittades 223-252 par storspov i Skåne under 1999. Till detta ska läggas de 71-73 par som fanns i Kristianstad Vattenrike 1997. Totalt blir detta 294-325 par i hela landskapet (tabell 1). Då alla områden ej inventerades i sin helhet fanns troligen en del oupptäckta par. Efter tillägg av lokalt gjorda uppskattningar slutar antalet uppskattade par på 368-383 (tabell 1). Den geografiska fördelningen av antalet par per kommun visas i figur 1. Nedan följer några kommentarer till den kommunvisa listningen i tabell 1 för att ge lite mer detaljerad information.

Båstad

Totalt sex par hittades varav fyra på yttre Bjärehalvön.

Bromölla-Kristianstad

De båda kommunerna totalinventerades 1999, Vattenriket undantaget, och totalt 35-46 par hittades. Huvuddelen av dessa i Kristianstad kommun. I Vattenriket fanns 1997 60-62 par på strandängarna och 11 par på angränsande åkermark varför hela området beräknas hysa 106-119 par.

Eslöv

Åtta spridda par från Flyinge i söder till Västra Strö i norr.

Helsingborg

Totalt fyra-fem par funna på sträckan Mörap-Hasslarp-Välinge-Stureholm.

Hässleholm

Flertalet tänkbara lokaler besöktes och 16 spridda par hittades.

Höganäs

Tre-fem par, samtliga längs Görslövsån.

Hörby

23 par hittades vid inventering av den sydvästra delen av kommunen, en tämligen tät förekomst. Från de sydöstra delarna har inga resultat inkommit men enligt uppgift från Ingemar Holmgren är förekomsten där trolig

gen av samma omfattning som i sydväst, varför minst 50 par beräknas finnas i kommunen.

Höör

Endast två par, båda i anslutning till våtmarksområden.

Klippan

Tolv par i Rönneåns dalgång samt fyra enstaka par.

Kävlinge

Två par vid Salviken.

Lund

En specialinventering gav 12-14 par på Revingefältet, 14-15 par på Vombs ängar samt ett par vid Klingavälsån söder om väg 11. Två par vid Kungsmarken strax öster om Lund.

Osby

Ett par längs Helge å.

Sjöbo

Klingavälsåområdet (Karups ängar med omgivning) inventerades och 15 par noterades. I norra delen av kommunen inventerades ett område i anslutning till gränsen mot Hörby kommun (se ovan) och där fanns 4-5 par. Totalt uppskattas c:a 30 par finnas i kommunen.

Staffanstorp

Två par vid Torreberga ängar.

Svedala

Minst ett par vid Björkesåkrasjön-Sturups flygplats.

Ystad

Specialinventeringar av Öja-Herrestads mosse samt Kabusa-Ingelstorps ängar gav 13-15 par resp. 10-13 par.

Åstorp

Sex par i Rönneåns dalgång samt fyra par längs Vegeån vid Västra Broby.

Ängelholm

Totalt 17-21 par varav 12-14 par i Rönneåns dalgång.

Östra Göinge

Fem par, de flesta kring Helge å.

I Bjuv, Burlöv, Landskrona, Lomma, Malmö, Perstorp, Simrishamn, Skurup, Tomelilla, Trelleborg, Vellinge och Örkelljunga hittades inga häckande spovar trots eftersök på lämpliga lokaler i de flesta fall.

Populationsutveckling

Resultatet från 1999 års inventering visade på att minst 300 par storspov fanns i landskapet. Efter tillägg av lokalt gjorda skattningar ökas siffran till 360-380 par. Hur nära sanningen ligger dessa siffror? Inventeringsinsatsen var naturligtvis inte lika intensiv i alla delar av landskapet och troligen har några par missats här och var, men vi bedömer ändå täckningen som god eller mycket god. Efter samtal med lokala ornitolo-

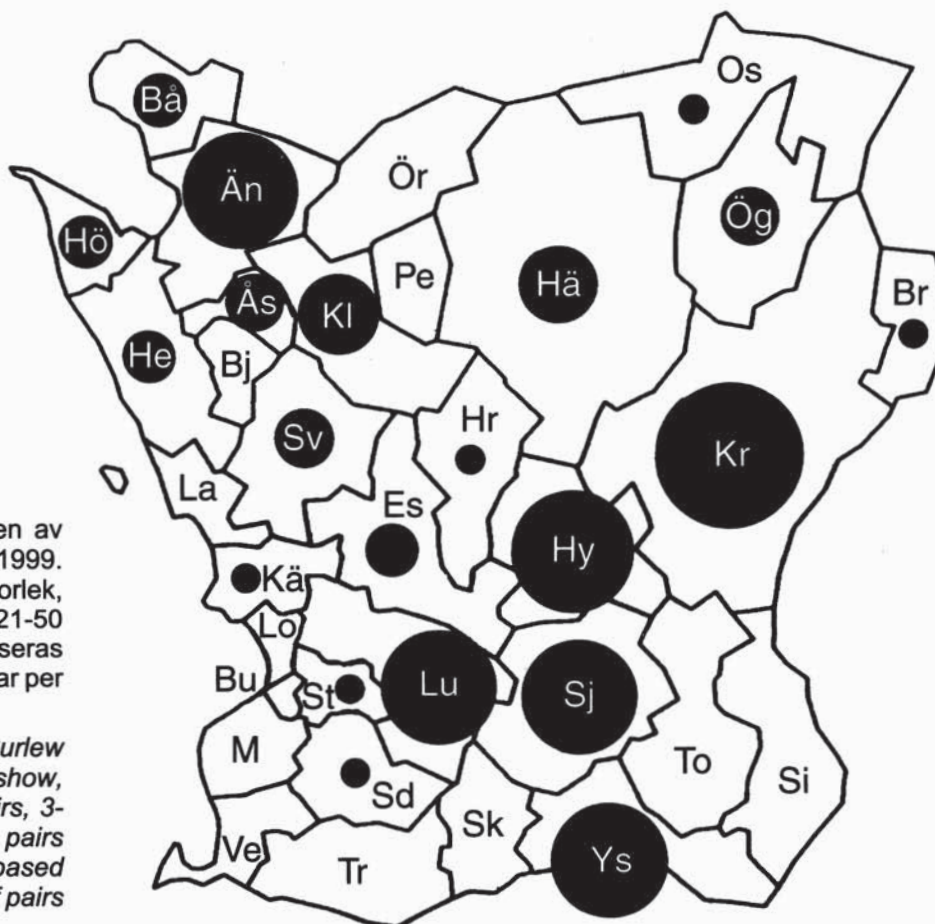
ger från de områden som täckts in i mindre omfattning bedömer vi det som uteslutet att några större antal spovpar skulle ha missats. Tidigare har ett mindre antal mosshäckande spovar, c:a 30 par, funnits i de mellersta och norra delarna (Johnsson 1979). Endast ett mosshäckande par har rapporterats från 1999. Sanningen är att vi har mycket liten kunskap om i vilken omfattning det finns några spovar på Skånes högmossar idag. Om det finns några spovar kvar på mossarna är det troligen endast ett relativt litet antal par. Vi bedömer det därför som realistiskt att det 1999 fanns totalt ungefär 350-400 par storspov i Skåne.

Inventeringsresultatet är klart under de siffror som beräknats utifrån Övervakningsprogrammet för jordbrukslandskapets fåglar i Skåne (Svensson 1997, 1999, 2000). Baserat på successiva stickprov (inventeringar) av kvadratkilometerstora rutor beräknades antalet storspovpar i Skåne till 700 (1996-1997) och 1100 (1998-1999; Svensson 1999, 2000). Orsaken till skillnaden ligger troligen i att beräkningarna ba-

Figur 1

Den geografiska fördelningen av antalet storspovpar i Skåne 1999. Prickarna visar, i ökande storlek, 1-2 par, 3-10 par, 11-20 par, 21-50 par och > 50 par. Figuren baseras på det uppskattade antalet par per kommun (se Tabell 1).

Geographic distribution of Curlew pairs in Scania 1999. Dots show, with increasing size, 1-2 pairs, 3-10 pairs, 11-20 pairs, 21-50 pairs and > 50 pairs. The figure is based on the estimated numbers of pairs (see Table 1).

serats på ett fåtal observerade spovrevir (8 revir 1996-1997 och 11 revir 1998-1999, Svensson 1999, 2000) som sedan extrapolerats upp till hela landskapets yta, vilket gör osäkerheten i beräkningarna mycket stor. Möjligen är denna osäkerhet så stor att om man räknade på det hela statistiskt så skulle resultatet från vår inventering hamna inom felmarginalerna för skattningen. Detta visar med all tydlighet svårigheten med att få exakta uppskattningar om en populations storlek utifrån små stickprov.

Något förvånande är resultatet från 1999 i samma storleksordning, eller t o m något högre än tidigare uppskattningar. Man kan då fråga sig om storspoven alls minskat i Skåne under de senaste decennierna? Jodå, det har den alldeles säkert. Samstämmiga uppgifter från olika landskapsdelar visar att minskningen har varit stor även under senare år och att den alltså fortgår. En jämförelse mellan det här redovisade resultatet och det från atlasarbetet som utfördes 1974 - 1983 (figur 2) visar att storspovens utbredning minskat i Skåne. Arten har under de senaste tjugo åren t ex försvunnit i princip helt från de sydvästligaste delarna. Vid atlasinventeringen fanns spovar på flera platser längs Öresundskusten, platser som idag saknar spovar. Även i övriga delar förefaller en generell utglesning av beståndet ha skett. Jämför vi t ex förekomsten 1999 med den lista som publicerades av Jönsson (1995) i samband med den sk. skånska "rödlistan" finner vi att sex kommuner som då hyste/antogs hysa häckande spovar idag med största sannolikhet saknar spovar (Bjuv, Landskrona, Perstorp, Simrishamn, Tomelilla och Örkelljunga). Direkta uppgifter om minskningar under senare år har inrapporterats från flera håll. I Örkelljunga har arten försvunnit helt under de senaste åren. Arten har troligen aldrig varit särskilt talrik där, men minst fyra lokaler hyste intill helt nyligen häckande spovar (Björn Herrlund). I Hörby var storspoven tidigare talrik även kring östra Ringsjön, där den idag saknas (Ingemar Holmgren). I Höör har storspovarna försvunnit helt från jordbrukslandskapet (Lars Lundquist). I Svalöv, som för övrigt har storspoven som kommunfågel, har antalet par minskat re-

jält under senare år (Mattias Olsson). I Kristianstadstrakten uppskattas antalet par utanför Vattenriket ha halverats under det senaste decenniet (Thomas Lindblad). Ingen vidare munter utveckling med andra ord. Tittar vi på beståndsutvecklingen i större sammanhängande områden med våtängar och/eller betesmark finner vi att antalet par i Kristianstad Vattenrike bedöms ha varit tämligen stabilt under de senaste decennierna (Thomas Lindblad). Från Öja-Herrestads mosse rapporteras om en ökning från 3-5 par 1988, 8-10 par 1989 till 13-15 par 1999 (Kurt Ivarsson). Från övriga områden saknar vi tyvärr jämförelsematerial för en bedömning. Sammantaget är mönstret tydligt, en kraftig minskning i det öppna jordbrukslandskapet och stabila nivåer eller en viss ökning i större områden med våtängar/betesmarker i inlandet. På havsstrandängarna kring Öresund har spovarna försvunnit. Slutsatsen av detta måste därför bli att tidigare uppskattningar har varit för låga.

Framtidsperspektiv

Fortsätter den negativa trenden kommer vi av allt att döma inom en relativt snar framtid bara ha häckande spovar kvar i ett ganska begränsat antal områden. Redan idag är koncentrationen till större områden med våtängar och/eller betesmark frapperande. Hela 55 % av de funna paren 1997-1999 fanns inom fem sådana områden; Kristianstad Vattenrike, Rönneåns dalgång, Revingehed-Klingavälsområdet, Kabusa-Ingelstorps ängar samt Öja-Herrestads mosse. En inte alltför avancerad gissning är att dessa områden redan idag är fyllda med storspovar och att vi inte kan förvänta oss någon större ökning i dessa för att kompensera för de minskande antalen ute i det storskaliga jordbrukslandskapet. Följden lär ofrånkomligen bli att storspovnumrären kommer att fortsätta minska. Detta innebär att betydelsen av ovan nämnda områden kommer att öka, då en allt större andel av beståndet troligen kommer att finnas inom dessa i takt med att spovar i det vanliga jordbrukslandskapet försvinner. Det är därmed av yttersta vikt att kärnområdena

sköts på rätt sätt om vi även i framtiden ska kunna njuta av spovarnas drillar under våarna. Det vore därför i högsta grad önskvärt att samtliga ovan nämnda områden begåvades med någon form av skydd med tillhörande skötselplaner som garanterar spovarnas fortsatta existens inom respektive område.

Troligen fanns även en stor del av de resterande paren i anslutning till någon form av våtängar och betesmarker, även om vi inte direkt kan utläsa detta ur det inkomna materialet. Flertalet rapporter talar dock om att så var fallet. Det är därför givetvis viktigt att verka för att även mindre våtmarksområden och liknande kan behållas i det skånska jordbrukslandskapet. Nyskapande av våtmarker och en ökad satsning på småskaligt jordbruk och betesdrift skulle kunna vara andra sätt att öka spovarnas möjligheter till lyckade häckningar.

Storspoven klassas nationellt och regionalt som hänsynskrävande och som hotad i Europa (Jönsson 1995). Med bakgrund av den pågående minskningen finns det därför all anledning att fortsätta att följa upp artens utveckling i landskapet.

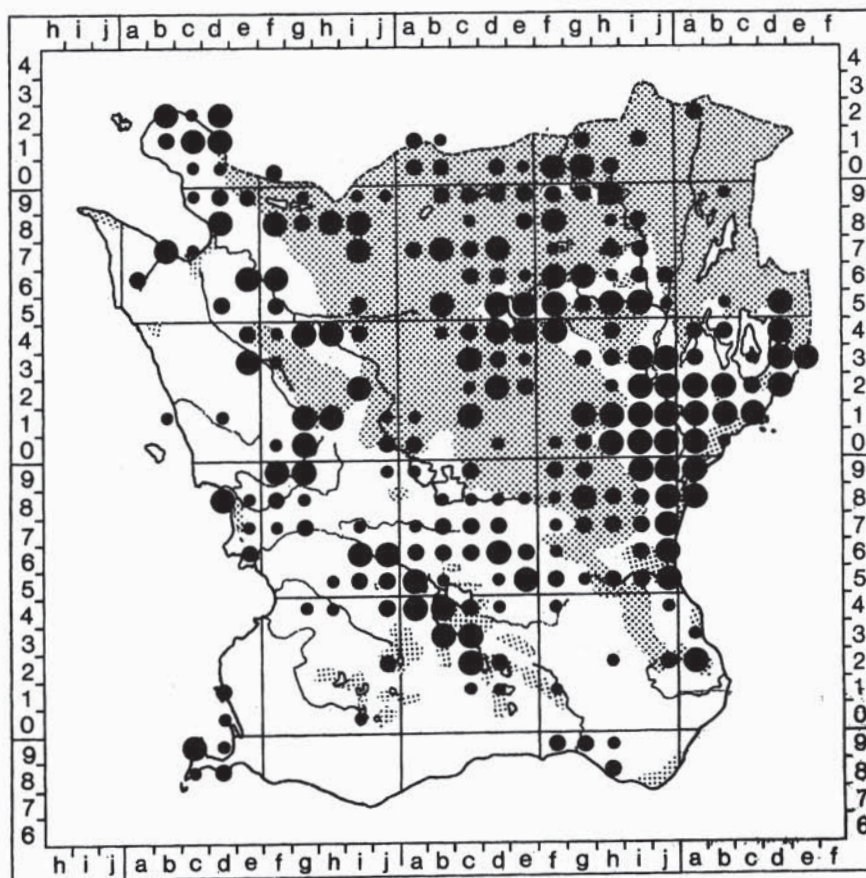
Tack

Vi vill från SkOF:s forskningskommitté framföra ett stort tack till alla lokalföreningar, kommunornitologer, inventerare och rapportörer som planerat och utfört denna inventering. Kort och gott en strålande insats som visar att det faktiskt går att få ett bra grepp om en ganska utspridd och någorlunda talrik art som storspoven med en rimlig arbetsinsats. Konceptet med lokalt ansvariga samordnare i form av kommunornitologer (eller andra) är en modell som åtminstone vi ser som mycket bra även för framtida undersökningar.

Figur 2

Geografisk fördelning av häckande storspovar i Skåne 1974-1983 enligt atlasinventeringen (från Andell et al 1987). Prickarna visar om häckande storspovar påträffats eller ej i 5 x 5 km stora rutor.

Geographic distribution of breeding Curlews in Scania 1974-1983 according to the Swedish breeding birds Atlas (from Andell et al 1987).

Säker häckning 85 rutor (16,9%) (36,3%). Trolig häckning 83 rutor (16,5%). Möjlig häckning 66 rutor (13,1%). Totalt 234 rutor (46,4%).

Litteratur

- Andell, P., Jönsson, P. E. & Nilsson, L. 1987. Svensk fågelatlas i Skåne. Slutrapport. Del 3. *Anser* 26: 97-110.
- Berg, Å. 1992. Factors affecting nest-site choice and reproductive success of Curlews *Numenius arquata* on farmland. *Ibis* 134:44-51.
- Cronert, H. & Lindblad, T. 1997. Häckande simänder och vadare på strandängarna i Kristianstads Vattenrike. *Anser* 37:89-102.
- Ekberg, B. & Nilsson, L. 1994. *Skånes fåglar*. Signum, Lund.
- Johnsson, T. 1979. Häckfågelfaunan på de skånska mossarna. *Anser* 18:109-128.
- Jönsson, P. E. 1995. Hotade och sällsynta fåglar i Skåne - en regional "rödlista". *Anser* 34:245-264.
- Gärdenfors, U., Hirschfeld, E., Kjellén, N., Lindén, A., Nilsson, S. & Undeland, P. 1985. *Fåglar i Skåne* 1985.
- Pettersson, Å. 1988. Storspov *Numenius arquata* L. I: Andersson, S. (ed.) *Fåglar i jordbrukslandskapet, Vår Fågelvärld*, Suppl. No 12: 195-200.
- Svensson, S. 1997. Fågelövervakning i Skånes jordbruksbygder. *Anser* 36: 275-287.
- Svensson, S. 1999. Övervakningsprogram för jordbrukslandskapets fåglar i Skåne. Årsrapport för 1998. Stencil. Ekologiska inst., Lunds universitet.
- Svensson, S. 2000. Övervakningsprogram för jordbrukslandskapets fåglar i Skåne. Årsrapport för 1999 med uppgifter även från 1996-1998. Stencil. Ekologiska inst., Lunds universitet.

Summary

The Curlew was the subject of a nation-wide survey in 1999. We present the results of the survey conducted in Scania. About 300 pairs were found and the total population was estimated at 350-400 pairs. This number is slightly higher than previous estimates. There is however no doubt that the Curlew has decreased significantly in farmland areas in recent years. Therefore it is likely that breeding numbers have been underestimated in the past. The distribution of Curlews in Scania is presented in Table 1 and Figure 1. Today a large part of the population (55 %) is concentrated to five areas with wetlands and/or grazed grasslands.

MARTIN GREEN
RICHARD OTTVALL
Ekologihuset
223 62 Lund

martin.green@zooekol.lu.se
richard.ottvall@hgo.se

Foto: Tero Niemi

